

of another one the basis of similar emotive features. The main functions of verbal synaesthesia (compensating, aesthetic, suggestive, exteriorising and attention getting) are considered in the article.

Key words: verbal synaesthesia, verbal non-poetic/poetic synaesthesia, functions of verbal synaesthesia.

Стаття надійшла до редакції 14.04.2013 р.

Прийнято до друку 30.05.2013 р.

Рецензент – к. філол. н., доц. Чеснокова Г. В.

УДК 811.133.1'255.4

Н. М. Сопилюк

СИСТЕМНІ РОЗБІЖНОСТІ МІЖ МОВАМИ ЯК ЧИННИК ЗАСТОСУВАННЯ ЛІНГВОКУЛЬТУРНОЇ АДАПТАЦІЇ У МІЖКУЛЬТУРНІЙ КОМУНІКАЦІЇ

Попри великий інтерес дослідників минулого та сучасності до проблем перекладознавства і незважаючи на велику кількість праць, що їм присвячено, багато питань цієї галузі науки залишається ще не з'ясованими остаточно.

Серед найбільш дискусійних питань сучасного перекладознавства виокремлюється своєю глобальністю та науковою значущістю проблема адаптації оригіналу до особливостей норм цільової мови та культури.

Аналітичний огляд різних трактувань термінологічного поняття «адаптація» засвідчує, що більш модерним й, відповідно, найбільш поширеним у сучасній перекладознавчій науці є тлумачення адаптації як важливого творчого складника перекладацької діяльності, спрямованого на забезпечення функціонально-повноцінної заміни вихідного тексту. Подібні перекладацькі дії, які мають на меті досягнення адекватності перекладу через нейтралізацію мовно-культурного бар'єра текстів оригіналу та перекладу іменують «прагматичною» [1; 2; 3; 4; 5], або «лінгвокультурною» адаптацією вихідного тексту [6].

Враховуючи всі труднощі перекладацького процесу, пов'язані з інтеграцією художнього твору в нову лінгвокультурну спільноту, для позначення сукупності прийомів адекватного відтворення психологічної прози М. Пруста послуговуємося терміном «лінгвокультурна адаптація» [7].

Лінгвокультурна адаптація, у нашому розумінні, – необхідний творчий складник перекладу як міжмовної та міжкультурної комунікації, спрямований на збереження авторської концепції першотвору та досягнення адекватності перекладу [7, с. 28]. Лінгвокультурна адаптація детермінується мовними та культурними розбіжностями між одержувачами оригіналу та перекладу.

Розглянемо детальніше мовні чинники застосування лінгвокультурної адаптації, зумовлені системними розбіжностями між вихідною та цільовою мовами.

Ідеться насамперед про відмінності в лексичній та граматичній будові вихідної та цільової мов: відсутність відповідного елемента лексичного чи граматичного рівнів. Наприклад, для французької мови, на відміну від української, характерне вживання дієслівних перифраз – сполучення дієслова в особовій формі з інфінітивом, в яких дієслово в особовій формі частково втрачає або змінює своє лексичне значення, надаючи нового специфічного значення всій конструкції. Так, сполучення *paraître* (здаватися) + *infinitif* виражає непевність, припущення. В українській мові для передачі думки про можливість, імовірність чого-небудь перекладач вживає прислівник *мабуть*: *les dernières oeuvres de Vinteuil m'avaient paru synthétiser* [8, с. 221] – *усе те, що, мабуть, уміли в собі останні Вентейлеві опуси* [9, с. 160].

Сприяє мовні розбіжності й той факт, що елементи двох мов різняться своєю синтагматичною комбінаторикою. Наприклад: *il a véçu et il est mort pour sa fille, sans avoir reçu son salaire* [10, с. 108] – *він жив задля рідної дочки і вмер через неї, не діставши віддяки за свою любов* [11, с. 132].

Лексико-семантичні поняття, що збігаються, можуть мати також різний обсяг значень. Порівняймо українські слова *рука* чи *нога* та їхні французькі відповідники *bras/main* та *jambe/pied*, що позначають більш конкретні поняття. Французьке *paquet*, на відміну від українського слова *пакет*, може означати ще *пакунок*, *пачка*, *купка*, *вузол*, *клунок*. Сполучення цього іменника з дієприкметником *ficelé* (*перев'язаний*), що трапляється у прустівському тексті, відтворено в українському перекладі іменником *коробочка*: *un paquet tout ficelé* [10, с. 79] – *навхрест перев'язану шпагатом коробочку* [11, с. 49]. Аналогічні приклади яскраво демонструють, що лексичні елементи у своїх значеннях відображають різне предметне членування навколишньої дійсності.

Незважаючи на те, що відтворення вихідного повідомлення здійснюється на багатьох рівнях одночасно, відповідно до рівнів мовної системи, яка під час перекладацького процесу адаптується до системи іншої мови, виокремлюємо фонетичну, морфологічну, лексико-семантичну та синтаксичну адаптацію.

- Фонетичну адаптацію спостерігаємо при використанні прийому транскрипції, що найбільш характерно при відтворенні ідеофонів та ономастичних реалій, правильний переклад яких вимагає умінь правильної передачі букв та буквосполучень вихідної мови, тобто знань системи транскрипції *Dumont d'Urville* [10, с. 331] – *Дюмон д'Юрвіль* [11, с. 283].

- Морфологічна адаптація відзначається обмеженим характером і застосовують її лише тоді, коли одиницею перекладу виступає морфема.

Це можливе при калькуванні вихідного мовного елемента: *clubmen* [10, с. 43] – *клубмен* [11, с. 17].

- Лексико-семантична адаптація необхідна для адекватної передачі значень слів оригіналу: *Une visite, qui cela peut être?* [10 с. 39] – *Госмі? Кого ж це несе* [11, с. 13].

- За допомогою синтаксичної адаптації перекладач передає конструкції та словосполучення, відсутні в цільовій мові, відповідно до норм мови перекладу, правил її функціонування та вимог інформаційно-комунікативної структури висловлювання: *je n'avais pas cessé en dormant de faire des réflexions sur ce que je venais de lire* [10, с. 29] – *вві сні я не переставав обмірковувати прочитане* [11, с. 5].

Інший чинник, що впливає на процес породження текст – мовна норма. Ідеться про сукупність стабільних й уніфікованих мовних засобів і правил їх уживання, що фіксують у процесі суспільної комунікації. Так, нормативна граматики французької мови для позначення минулої дії, що відбулася безпосередньо перед іншою минулою дією, використовує *Passé immédiat dans le passé (plus-que-parfait immédiat)* – час, який не має прямого відповідника в українській мові. Тому для досягнення семантико-граматичної еквівалентності перекладач використовує лексичні засоби: *la félicité que je venais d'éprouver* [10, с. 220] – *блаженство, відчуте в цю мить* [11, с. 160]. В українському перекладі, поряд із заміною активного стану на пасивний, спостерігаємо додавання конструкції *в цю мить*, що заповнює лакуну згаданої граматичної форми.

До нормативних чинників зараховують також стилістичні особливості, тому що відмінності в стилях двох мов зумовлені саме загальноприйнятими нормами мови.

На цьому етапі міркувань про мовну норму, яка визначає процес перекладу, вважаємо за доцільне зробити невеликий коментар щодо стилістичних особливостей перекладу. Відповідно до жанрово-стилістичної класифікації перекладу теоретики цієї галузі розрізняють два функціональні види перекладу: художній та спеціальний (інформативний). Виокремлення таких видів перекладу ґрунтується на відмінності основних функцій, які виконують ці тексти.

Для художніх текстів домінантною є художньо-естетична або поетична функція, яка реалізовується за допомогою використання великої кількості різноманітних мовних засобів. Основна функція текстів інформативного характеру полягає у повідомленні окремих відомостей, інформуванні.

Деякі перекладознавці, крім художнього та спеціального, вирізняють ще й суспільно-політичний переклад, який має риси як художнього, так і спеціального перекладу.

Необхідно зауважити, що, крім цих універсальних властивостей текстів того чи іншого жанрово-стилістичного різновиду, існують й окремі, специфічні риси, зумовлені авторською концепцією та належністю тексту до іншого лінгвокультурного ареалу, що необхідно

враховувати у процесі перекладу. Інакше кажучи, підбір лексичних і граматичних засобів повинен визначатися, з одного боку, жанрово-стилістичною приналежністю оригіналу, а з іншого – дотриманням стилістичних норм, характерних для відповідного різновиду текстів у мові перекладу. Іншими словами, перекладацький процес детермінують також стилістичні норми цільової мови.

Аналогічна нормативна специфіка текстів різних жанрово-стилістичних різновидів зумовлює необхідність застосування стилістичної адаптації, що вимагає від перекладача високого рівня стилістичної компетенції вихідної та цільової мов.

Таким чином, можна зробити висновок, що системні та нормативні відмінності між мовами оригіналу та перекладу зумовлюють фонетичну, морфологічну, лексико-семантичну, синтаксичну та стилістичну адаптацію першотвору до особливостей цільової мови.

Перспективним, на наш погляд, є дослідження детермінованості лінгвокультурної адаптації узуальними розбіжностями між вихідною та цільовою мовами.

Список використаної літератури

- 1. Зайцев А. Б.** Основы письменного перевода / А. Б. Зайцев. – М. : Книжный дом «Либроком», 2010. – 128 с.
- 2. Комиссаров В. Н.** Современное переводоведение : учебн. пособие / В. Н. Комиссаров. – М. : ЭТС, 2002. – 424 с.
- 3. Чередниченко А. И.** Языковая вариативность и перевод / А. И. Чередниченко // Теорія та практика перекладу. – 1980. – Вип. 4. – С. 46 – 53.
- 4. Чередниченко О. І.** Проблема адаптації у світлі Кочурової концепції перекладу [Електронний ресурс] / О. І. Чередниченко // Всесвіт. – 2009. – № 78. – С. 185 – 191. – Режим доступу : www.philolog.univ.kiev.ua/conf/zvit2010f.pdf
- 5. Tcherednychenko O.** Théorie et pratique de la traduction. Le français / O. Tcherednychenko, Y. Koval. – Kyiv : Lybid, 1995. – 320 p.
- 6. Алексеева И. С.** Введение в переводоведение : учеб. пособие для студ. филол. и лингв. фак. высш. учеб. заведений / И. С. Алексеева. – 3-е изд., испр. и доп. – СПб. : Филологический факультет СПбГУ; М. : Академия, 2008. – 368 с.
- 7. Сопилюк Н. М.** Лінгвокультурна адаптація психологічної прози М. Пруста в українському художньому перекладі: дис. ... канд. філол. наук : 10.02.16 / Сопилюк Наталія Михайлівна. – Ч., 2012. – 274 с.
- 8. Proust M.** À la recherche du temps perdu / M. Proust. – Paris : Gallimard, 1954. – Vol. 8. Le temps retrouvé. – 448 p.
- 9. Пруст М.** У пошуках втраченого часу / М. Пруст ; пер. із фр. А. Перепаді // Твори : у 7 т. – К. : Юніверс, 2002. – Т. 7 : Віднайдений час. – 384 с.
- 10. Proust M.** À la recherche du temps perdu / M. Proust. – М. : Progrès, 1970. – Vol. 1 : Du Côté de chez Swann. – 436 p.
- 11. Пруст М.** У пошуках втраченого часу / М. Пруст ; пер. із фр. А. Перепаді // Твори : у 7 т. – К. : Юніверс, 1997. – Т. 1 : На Сваннову сторону. – 368 с.

Сопилук Н. М. Системні розбіжності між мовами як чинник застосування лінгвокультурної адаптації у міжкультурній комунікації

Обґрунтовано положення, що лінгвокультурна адаптація – необхідний складник перекладу як міжмовної та міжкультурної комунікації, спрямований на збереження авторської концепції першотвору та досягнення адекватності перекладеного тексту. Проаналізовано мовні чинники застосування лінгвокультурної адаптації, зумовлені системними розбіжностями між вихідною та цільовою мовами. Виокремлено різновиди лінгвокультурної адаптації. Розглянуто фонетичну, морфологічну, лексико-семантичну та синтаксичну адаптацію.

Ключові слова: лінгвокультурна адаптація, адекватність перекладу, мовні розбіжності.

Сопылук Н. М. Системные различия языков как фактор применения лингвокультурной адаптации в межкультурной коммуникации

Обосновано положение о том, что лингвокультурная адаптация – необходимая творческая составляющая перевода как межъязыковой и межкультурной коммуникации, направленной на сохранение авторской концепции первоисточника и достижение адекватности текста перевода. Выделены разновидности лингвокультурной адаптации. Проанализированы системные отличия языков как фактор применения лингвокультурной адаптации при переводе. Рассмотрено фонетическую, морфологическую, лексико-семантическую и синтаксическую адаптацию.

Ключевые слова: лингвокультурная адаптация, адекватность перевода, языковые отличия.

Sopyliuk N. M. System Language Differences As a Factor Determining Lingo-Cultural Adaptation in Intercultural Communication

The article is dedicated to translation adaptation, one of the most important and controversial translation studies points. The special attention is paid to lingo-cultural adaptation in Ukrainian translation of M. Proust's psychological prose. The author proves that lingo-cultural adaptation is an important creative component of interlingual and intercultural communication. Lingo-cultural adaptation aims to recreate author's conception and to provide adequate translation and functionally equivalent substitution of source text. Lingo-cultural adaptation is determined by lingo-cultural original and translation reader's dissimilarities. The author analyzes system language differences as a factor determining lingo-cultural adaptation in translation, namely: peculiarities in the lexical and grammatical structure of source and target languages; different language combinatorial power of original and translation language and «slipperiness» of word meaning. The different kinds of adaptation (phonetic, morphological, lexico-semantic and syntactical) promote source text adaptation to translation language norms; equivalent

rendering of original words meaning and adequacy of translation as a result.

Key words: linguo-cultural adaptation, adequate translation, language differences.

Стаття надійшла до редакції 04.02.2013 р.

Прийнято до друку 30.05.2013 р.

Рецензент – д. філол. н., проф. Попович М. М.

УДК 81.42

Н. В. Сулейманова

К ВОПРОСУ О ПРОБЛЕМЕ УПОТРЕБЛЕНИЯ РЕЧЕВЫХ АКТОВ

Реальное употребление слов в речи, реальное речепроизводство в значительной степени определяется знанием социальной и культурной жизни говорящего на данном языке речевого коллектива. В коммуникативном поведении русской и английской языковой личности отражаются особенности национального характера русских и англичан. Соответственно, и употребление речевых актов похвалы/комплимента в русской и английской коммуникативных культурах в значительной степени определяются культурными особенностями двух этнических общностей.

Проблематика речевого акта и речеобразования рассматривается в лингвистических концепциях Ш. Балли, М. Бахтина, В. Гумбольдта, С. Карцера и др.

Проблемы межкультурной коммуникации, помимо языковых барьеров, создаются национально-специфическими компонентами культур. Как отмечают в своем исследовании И. Ю. Марковина и Ю. А. Сорокина, «к компонентам культуры, несущим национально-специфическую окраску, можно отнести как минимум следующие:

а) традиции (или устойчивые элементы культуры), а также обычаи (определяемые как традиции в «соционормативной» сфере культуры) и обряды (выполняющие функцию неосознанного приобщения к господствующим в данной системе нормативным требованиям);

б) бытовую культуру, тесно связанную с традициями, вследствие чего ее нередко называют традиционно-бытовой культурой;

в) повседневное поведение (привычки представителей некоторой культуры, принятые в некотором социуме нормы общения), а также связанные с ним мимический и пантомимический коды, используемые носителями некоторой лингвокультурной общности;

г) «национальные картины мира», отражающие специфику восприятия окружающего мира, национальные особенности мышления представителей той или иной культуры;